

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot

VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald

PRVI LJUBAVNIK, Anton Čehov

POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN, Hjubert Selbi

ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA, HAMLET, MAGBET,
KRALJ LIR, Vilijam Šekspir

PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka

NA PUTU, Džek Keruak

OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom

DAMA S KAMELIJAMA, Aleksandar Dima Sin

JADI MLADOGA VERTERA, Johan Volfgang Gete

ČOVEK BEZ OSOBINA, Robert Muzil

STAKLENO ZVONO, Silvija Plat

MARSEL PRUST

JEDNA SVANOVA
LJUBAV

Preveo
Živojin Živojinović

■ Laguna ■

Naslov originala:
Marcel Proust
UN AMOUR DE SWANN

Copyright © ovog izdanja 2017, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

Edicija SVETSKI KLASICI
KNJIGA BR. 14

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Zaljubljeni Prust (Adrijana Marčetić)	9
JEDNA SVANOVA LJUBAV	37
Hronologija života i dela Marsela Prusta283

JEDNA SVANOVA LJUBAV

Da bi neko pripadao „malome jezgru“, „maloj grupi“, „malom taboru“ Verdirenovih, jedan je uslov bio dovoljan, ali je bio i neophodan: valjalo je da se prećutno usvoji jedno *vjeruju* čiji je jedan član bilo to da je mladi pijanista koji je te godine bio štíćenik gđe Verdiren, i za koga je ona govorila: „Ta ne bi smelo biti dopušteno da neko tako ume svirati Vagnera!“, „prešišao“ i Plantea i Rubinštajna i da je doktor Kotar bolji dijagnostičar negoli Poten. Svaki novajlija koga Verdirenovi ne bi mogli ubediti da su večeri onih što ne dolaze k njima dosadne kao kišan dan bivao je smesta isključen. A s obzirom na to da su žene u tome pogledu nepokornije od muškaraca i teško se odriču svake mondene radoznalosti i želje da se same obaveste o prijatnosti drugih salona, i budući da su Verdirenovi, s druge strane, osećali da bi takav ispitivački duh i taj demon frivolnosti mogli delovati zarazno i postati pogubni za pravoverje njihovoga malog hrama, bili su prinuđeni da redom odbace sve „vernike“ ženskog pola.

Osim mlade doktorove žene, oni su te godine bili svedeni gotovo jedino na jednu osobu takoreći iz polusveta (premda je sama gđa Verdiren bila žena časna i iz uvažene građanske porodice, prebogate ali potpuno nepoznate, s kojom malo-pomalo beše prekinula sve odnose), na gđu De Kresi, koju je gđa Verdiren zvala po imenu Odeta, i za koju je izjavljivala da je „srce“, kao i na pijanistovu tetku, koja mora biti da je nekada bila domarka; te osobe nisu ništa znale o visokom društvu, i ubediti njih, u njihovoj bezazlenosti, da princeza De Sagan i vojvotkinja De Germant moraju da potplaćuju neke bednike da bi imale koga na večeri bilo je tako lako da bi bivša domarka i kokota, da im je bilo ponuđeno da budu pozvane kod tih dveju velikih dama, poziv prezrivo odbile.

Verdirenovi nisu pozivali na večeru: za svakoga je kod njih uvek bilo postavljeno. Za večernje sedeljke nije bilo programa. Mladi pijanista je svirao, ali samo ako mu se htelo jer nikoga nisu ni na šta silili, a g. Verdiren je govorio: „Sve za prijatelje, živeli drugovi!“ Ako bi pijanista hteo da odsvira kavalkadu iz *Valkirije* ili preludij iz *Tristana*, gđa Verdiren bi se pobunila, ne što joj se ta muzika nije svidela, nego, naprotiv, zato što je se suviše doimala. „Znači, vi baš hoćete da opet dobijem migrenu? Znam dobro da je uvek tako kad god svira to. Znam šta me čeka! Kad sutra budem htela da ustanem, svršeno!“ Kad pijanista nije svirao, razgovaralo se, a neko bi od prijatelja, najčešće tadašnji njihov slikar-miljenik, „izbacio“ – kako je govorio g. Verdiren – „neku silnu ludoriju od koje bi svi prsnuli u grohotan smeh“, a naročito gđa Verdiren, koja je imala običaj da toliko doslovno shvata slikovite izraze o svojim uzbuđenjima da je doktor Kotar (mlad početnik u ono

vreme) morao jednog dana da joj namesti vilicu jer ju je bila iščašila koliko se smejala.

Crni frak bio je zabranjen jer bili su među „drugovima“, a i da ne bi ličili na „gnjavatore“, kojih su se čuvali kao kuge i koje su pozivali samo o svečanim večerima, priređivanim što je moguće ređe i samo ako je to moglo da razonodi slikara ili da pijanistu prikaže širem krugu. Inače, zadovoljavali su se da igraju pogađaljki, da večeravaju prerušeni u razne kostime, ali među sobom i ne mešajući nijednog tuđina u svoje malo „jezgro“.

No što su veće mesto u životu gđe Verdiren zauzimali „drugovi“, gnjavatori, anatemisani, postajali su svi oni koji su prijatelje odvajali od nje, sve što ih je ponekad sprečavalo da budu slobodni – mati jednoga, poziv nekoga drugog, letnjikovac ili loše zdravlje nekoga trećeg. Ako je doktor Kotar, kad bi ustali od stola, smatrao da treba da ode da još jednom obiđe nekog bolesnika u teškom stanju, „Ko zna“, rekla bi mu gđa Verdiren, „možda bi mu mnogo bolje činilo da ga ne uznemiravate večeras; provešće i bez vas dobru noć; sutra rano otići ćete i zateći ga zdrava.“ Već od početka decembra bila je sva bolesna pri pomisli da će je njeni verni prijatelji „izneveriti“ o Božiću i o Novoj godini. Pijanistova tetka zahtevala je da ovaj dođe da večera s porodicom kod njene majke:

„Mislite li da će vaša mati umreti“, uzviknula je surovo gđa Verdiren, „ako ne večerate s njom o Novoj godini, kao u *provinciji!*“

Iste brige ponovo su je morale pred Uskrs:

„Vi, doktore, kao naučnik i slobodouman čovek, vi ćete nam, naravno, doći na Veliki petak kao i obično?“, rekla je Kotaru prve godine, samouverenim tonom kao

da ne može ni da sumnja u njegov odgovor. Ali strepela je čekajući da ga on izgovori jer ako on ne bi došao, pretilo je da ostane sama.

„Doći ću na Veliki petak... da se oprostim jer idemo da provedemo uskršnje praznike u Overnji.“

„U Overnji? Da vas pojedu buve i vaši! Nazdravlje!“

Pa, počutavši malo:

„Da ste nam bar rekli, potrudili bismo se da to nekako organizujemo, pa da putujemo zajedno s vama, u udobnim uslovima.“

Isto tako, ako je neko od „vernih“ imao nekog prijatelja ili neka od stalnih gošći kakvog udvarača, zbog kojih bi mogli katkad da „iznevere“, Verdirenovi, kojima nije smetalo da neka žena ima ljubavnika, pod uslovom da ga ima kod njih, da ga voli kroz njih i da joj on ne bude miliji od njih, rekli bi: „Pa dovedite vašeg prijatelja!“ I primili bi ga na probu, da vide je li kadar da nema tajni pred gđom Verdiren, je li podoban da bude primljen u „mali tabor“. Ako to ne bi bio, uzeli bi na stranu „vernika“ koji ga je predstavio i učinili bi mu tu uslugu da ga zavede s prijateljem ili s ljubavnicom. U protivnom slučaju, „novajlija“ bi i sam postao jedan od „vernih“. Stoga, kada je te godine kokota ispričala g. Verdirenu da se upoznala s jednim krasnim čovekom, g. Svanom, i nagovestila da bi njemu bilo vrlo drago kad bi bio primljen kod njih, g. Verdiren je iz tih stopa preneo tu molbu svojoj ženi. (On nije imao nikakva mišljenja pre nje, i njegova posebna uloga sastojala se u tome da s neiscrpnom dovitljivošću izvršava njene želje i želje „vernika“.)

„Evo, gđa De Kresi ima nešto da te zamoli. Želela bi da ti predstavi jednoga svog prijatelja, g. Svana. Šta ti na to kažeš?“

„Pa, molim te, zar se može odreći nešto jednome takvom malom savršenstvu? Čutite, vas niko ne pita za mišljenje, kažem vam da ste vi pravo savršenstvo.“

„Pa, ako baš hoćete“, odgovori Odeta prenemažući se i dodade: „Vi znate da ja nisam *fishing for compliments*.“

„Pa lepo, dovedite vašeg prijatelja, ako je prijatan!“

„Malo jezgro“ nije, doduše, imalo nikakve veze sa društvom u kome se kretao Svan, i pravi ljudi iz otmenog sveta našli bi da ne vredi zauzimati izuzetno mesto u tome društvu, kakvo je on imao, samo zato da bi čovek najzad bio predstavljen Verdirenovima. Ali otkako beše upoznao uglavnom sve žene iz aristokratije i nije više imao šta da sazna o njima, Svanu, koji je toliko voleo žene, bilo je još stalo do svojstva usvojenika, gotovo čak kolenovića, koje mu behu podarili u aristokratskoj četvrti Sen Žermen, samo kao do neke vrste razmenljive vrednosti, kao do nekakvog kreditnog pisma koje je lišeno vrednosti samo po sebi, ali koje mu je omogućavalo da sebi improvizuje neki položaj u kakvom zabačenom kutu u provinciji ili među nepoznatim sitnim svetom u Parizu, gde bi mu se ćerka nekog seoskog plemića ili kakvog pisara učinila lepuškasta. Jer požuda ili ljubav vratile bi mu tada osećanje sujete, koje je sada već bio lišen u uobičajenome svom životu (premda ga je bez sumnje baš to osećanje nekada bilo usmerilo ka toj mondenoj karijeri u kojoj je u raskalašnim uživanjima traćio svoje duhovne darove, a svoju učenost u umetničkim stvarima stavljao u službu dama iz otmenog sveta, savetujući ih pri kupovini slika i nameštaju njihovih dvoraca), a zbog koga bi sada poželeo da u očima neke neznanke u koju se zaljubio zablista otmenošću koja nije proizlazila iz samoga njegovog imena.

Naročito je to želeo kad bi se desilo da je ta neznanka iz skromnog staleža. Kao god što se pametan čovek neće plašiti da će u očima drugog pametnog čoveka ispasti glup, tako se otmen čovek plaši da će njegova otmenost promaći ne nekom velikom gospodinu, nego prostaku. Tri četvrtine truda da se bude duhovit i tri četvrtine laži iz sujete koje su, otkako je sveta, prosuli ljudi koje je to samo unižavalo, sve je to bilo radi nižih od sebe. Pa i Svan, koji je s kakvom vojvotkinjom bio jednostavan i nehajan, strepeo je da bi mogao biti prezren i davao je sebi važan izgled kad bi se našao pred kakvom sobaricom.

Nije on bio kao toliki ljudi koji se, iz lenosti ili što su se pomirili s obavezom visokog društvenog položaja da čovek ostane vezan za jednu izvesnu obalu, odriču uživanja koja im stvarnost pruža izvan otmenoga kruga u kome žive ušančeni sve do smrti, zadovoljavajući se najposle – u nedostatku boljega – time da uživanjima zovu, pošto uspeju da se na njih naviknu, ništavne razonode i nepodnošljivu dosadu koju takav život nosi u sebi. Svan pak nije nastojao da mu lepe budu žene s kojima je provodio vreme, nego da provodi vreme sa ženama za koje bi prvo našao da su lepe. A to su često bivale žene dosta vulgarne lepote, jer telesne osobine koje je tražio, a da toga nije ni bio svestan, bile su u suštoj suprotnosti s onima zbog kojih su mu bile divne žene što su ih izvajali ili naslikali majstori koje je najviše voleo. Dubok, setan izraz lica ledio mu je čula, a da ih probudi, naprotiv, bila je dovoljna zdrava, jedra i rumena put.

Ako bi na putovanju sreo neku porodicu čije bi poznanstvo otmenije bilo ne tražiti, ali u kojoj bi mu se neka žena ukazala ukrašena nekom čari koju još nije upoznao,

gorditi se i zavarati žudnju koju je ona izazvala, zameniti nekim drugim uživanjem ono koje bi mogao s njome upoznati – time, na primer, što bi napisao kojoj bivšoj ljubavnici da mu dođe – učinilo bi mu se isto tako kukavičko odricanje, isto tako glupo odustajanje od jedne nove sreće kao kad bi se, umesto da razgleda predeo, zatvorio u svoju sobu i gledao slike Pariza. On se nije zatvarao u zdanje svojih poznanstava, nego ga je – da bi ga mogao uvek iznova podići, na licu mesta, novim trudom – pretvorio u jedan onakav šator na rasklapanje kakve istraživači nose sa sobom. Sve ono što se ne bi moglo poneti ili razmeniti za neko novo uživanje on bi dao budzašto, ma koliko se to moglo drugima činiti zavidno. Koliko li se puta jednim potezom lišio naklonosti neke vojvotkinje, naklonosti koja je počivala na njenoj godinama nagomilanoj želji da mu bude na usluzi, za šta nije nalazila prilike, a on je se lišio time što je od nje sasvim neuviđavnim telegramom zatražio telegrafsku preporuku koja bi ga smesta dovela u vezu s nekim njenim nadzornikom imanja čiju je kćer opazio na selu, kao što bi izgladneo čovek razmenio dijamant za parče hleba. A njega je to, čak i posle, uveseljavalo jer bilo je u njemu izvesne bezobzirnosti, koju je iskupljivao retkim znacima pažnje. A zatim, on je spadao u onu vrstu pametnih ljudi koji su proživeli vek u dokolici, pa traže utehu ili možda opravdanje u pomisli da ta dokolica pruža njihovoj inteligenciji isto tako zanimanja vredne predmete kao što bi to mogla umetnost ili naučni rad, da u životu ima zanimljivijih, romaneskijih situacija negoli u svim romanima skupa. On je to barem tvrdio i lako u to ubeđivao i najprofinjenije svoje prijatelje iz otmenog sveta, a naročito barona De Šarlisa, kojega je

voleo da uveseljava pričajući mu golicave pustolovine koje je doživljavao, bilo da je u vozu sreo neku ženu i doveo je zatim kući, pa otkrio da je ona sestra nekog vladara u čijim su rukama u tome trenutku svi konci evropske politike, u čije je tajne on tako na vrlo prijatan način postao upućen, bilo da je, složenom igrom slučajnih okolnosti, od odluka koje će doneti konklav zavisilo hoće li on ili neće moći postati ljubavnik neke kuvarice.

A nije Svan, uostalom, sa toliko cinizma prisiljavao da mu služe kao posrednici samo blistavu falangu vrlih udova, generala, akademika, s kojima je bio posebno blizak. Svi njegovi prijatelji bili su navikli da s vremena na vreme prime od njega pismo u kome se od njih tražilo pisamce kojim bi ga oni preporučili ili predstavili nekome, a to je Svan činio s diplomatskom veštinom koja je, uporno istrajavajući kroz sve njegove ljubavne veze redom i kroz različite izgovore, naglašavala, više nego što bi to činile i nespretnosti, jednu nepromenljivu narav i uvek istovetne ciljeve. Često su mi pričali, mnogo godina kasnije, kad sam se počeo zanimati za njegovu narav zbog sličnosti koje je u sasvim drugim stvarima pokazivao s mojom, da bi moj deda (koji to tada još nije bio jer u doba mog rođenja bila je počela velika Svanova ljubavna veza, a ona je zadugo prekinula taj njegov običaj), kad bi mu Svan napisao pismo, prepoznajući na koverti prijateljjev rukopis, uzviknuo: „Evo, Svan opet nešto traži. Pričuvajmo se!“ I, bilo iz podozrenja, bilo iz one nesvesne vragolaste pobude koja nas navodi da nešto pružimo samo onima koji za tim nemaju nikakve želje, moj deda i baba bi dočekali s neumoljivim odbijanjem i one njegove molbe kojima je najlakše bilo udovoljiti, kao na primer da ga predstave

nekoj devojci koja je svake nedelje večeravala kod njih, pa su morali, kad god bi im Svan ponovo o njoj govorio, da se pretvaraju da je više ne viđaju, dok su se, međutim, cele nedelje pitali koga li bi mogli pozvati zajedno s njom i najčešće ne bi naposljetku nikoga pronašli, umesto da pozovu onoga koji bi zbog toga bio tako srećan.

Ponekad bi neki bračni par, dedini i bakini prijatelji, koji su se dotad žalili da nikad ne viđaju Svana, objavili sa zadovoljstvom, a možda i s pomalo želje da zagolicaju njihovu zavist, da je on postao ne može biti ljubazniji s njima, da se više ne odvaja od njih. Moj deda nije želeo da im pomuti zadovoljstvo, ali bi pogledao moju baku pevušeci:

*Kakvu li to tajnu krije,
Ništa mi tu jasno nije.*

ili:

Kratkotrajno priviđenje...

ili:

*U takvim stvarima
Najbolje je činiti se nevešt.*

Ako bi nekoliko meseci kasnije moj deda zapitao toga novog Svanovog prijatelja: „A Svan, viđate li ga još tako često?“, sagovornik bi načinio kiselo lice: „Nemojte nika- da više izgovoriti preda mnom njegovo ime!“ „Pa ja sam mislio da ste vi tako dobri...“ Tako je on nekoliko meseci bio prislan s nekim rođacima moje bake i skoro svakog

dana večeravao kod njih. Odjednom je prestao dolaziti a da ih nije ni obavestio. Pomislili su da je bolestan, i rođaka moje bake već je htela da pošalje nekoga da se raspita, kad je u sobi za stolni pribor naišla na jedno njegovo pismo, koje se slučajno povlačilo po kuvaričinoj knjizi računa. Tu je on javljao toj ženi kako uskoro odlazi iz Pariza, kako neće više moći dolaziti. Ona mu je bila ljubavnica, i kad je hteo da raskine s njom, samo je nju našao za vredno da obavesti.

Kad mu je trenutna ljubavnica bila osoba iz otmenog sveta ili bar osoba kojoj suviše skromno poreklo ili odviše nepoćudan društveni položaj nisu branili da je on uvede u otmeni svet, onda se on, nje radi, vraćao tome društvu, ali samo po onoj posebnoj putanji kojom se ona kretala ili na koju ju je on povukao. „Večeras ne treba računati na Svana“, rekli bi, „ta znate da je danas dan kad njegova Amerikanka ide u Operu.“ Udešavao je da i nju pozivaju i u najzatvorenije salone, u kojima je on bio redovan gost, gde je jednom nedeljno večeravao, igrao poker; svako večer, pošto bi svoju riđu kosu, kratku kao četka, malo ukovrčio i tako ublažio s nešto mekote oštru zelenu boju očiju, izabrao bi cvet i zadenuo ga za rever, pa bi pošao da se sastane sa svojom ljubavnicom na večeri kod ove ili one dame iz svoga kruga; i tada, misleći na divljenje i prijateljstvo kojim će ga pred voljenom ženom obasuti društvo koje je tad bilo u modi i u kome je on vedrio i oblačio, ponovo je nalazio čari u tome mondenom životu kojim je već bio blaziran, ali čije mu se tkivo, prožeto i toplo obojeno tim plamičkom koji je on u nj uneo i koji je u njemu poigravao, činilo dragoceno i lepo otkako je u nj pomešao svoju novu ljubav.